

Галина Олійник,
*доцент кафедри соціальної роботи
та соціальної педагогіки
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*
Яворівська Ольга,
*бакалавр освітньої програми «Соціальна робота»
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ ПІДЛІТКІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті розкрито сутність соціально-психологічних проблем підлітків, проаналізовано психологічні аспекти становлення особистості та формування ідентичності, вплив сучасних умов (зокрема цифрового середовища, соціальних змін і воєнних чинників) на розвиток підлітків. Виокремлено основні напрями та методи профілактичної роботи, а також визначено роль сім'ї та освітнього середовища у попередженні та подоланні підліткових труднощів.

Ключові слова: *підлітки, соціально-психологічні проблеми, профілактика, ідентичність, соціалізація.*

Постановка проблеми. Сучасні соціокультурні трансформації, що відбуваються в українському суспільстві, зокрема в умовах воєнного стану, інформаційної глобалізації та цифровізації, суттєво впливають на процес соціалізації підлітків. Унаслідок цього зростає кількість соціально-психологічних проблем, серед яких тривожність, емоційна нестабільність, труднощі у міжособистісній взаємодії, порушення поведінки та криза ідентичності.

Підлітковий вік є складним і суперечливим етапом розвитку, що характеризується активним становленням особистості, формуванням системи цінностей та самосвідомості. Як зазначають дослідники, зокрема Е. Еріксон, цей період пов'язаний із кризою ідентичності, що може супроводжуватися внутрішніми конфліктами та психологічною нестабільністю.

Актуальність проблеми профілактики соціально-психологічних труднощів підлітків зумовлюється необхідністю створення ефективних

педагогічних і психологічних умов для їх гармонійного розвитку. Водночас сучасна практика потребує удосконалення форм і методів профілактичної роботи з урахуванням новітніх викликів.

Мета статті: полягає у теоретичному обґрунтуванні особливостей профілактики соціально-психологічних проблем підлітків у сучасних умовах та визначенні ефективних напрямів і методів такої роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціально-психологічні проблеми підлітків є складним і багатофакторним явищем, що формується під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. До їх основних проявів належать емоційна нестабільність, тривожність, зниження самооцінки, труднощі у спілкуванні, конфліктність, а також прояви девіантної поведінки. Причини виникнення цих проблем пов'язані з кризою підліткового віку, особливостями сімейного виховання, впливом однолітків і загальними соціальними змінами.

Важливим аспектом у розумінні соціально-психологічних труднощів є процес формування особистості та ідентичності підлітка. У цей час відбувається активний розвиток самосвідомості, рефлексії та прагнення до самоствердження. Водночас труднощі у становленні ідентичності можуть призводити до внутрішніх конфліктів, невпевненості та соціальної дезадаптації.

Проаналізувавши соціально-когнітивну теорію розвитку А. Бандура наголошує на визначальній ролі соціальної взаємодії у формуванні особистості. Підлітковий вік характеризується розширенням кола спілкування, що сприяє розвитку комунікативних умінь, навичок співпраці та конструктивного розв'язання конфліктів. Саме через взаємодію з іншими підлітками засвоює соціальні норми, моделі поведінки та формує власний досвід соціальних відносин [1].

Водночас недостатній розвиток рефлексивних умінь може ускладнювати процес самопізнання. Як зазначає дослідниця Л. Македонська, підлітки, які не володіють навичками самоаналізу, мають труднощі в усвідомленні власних якостей і внутрішніх станів. Це негативно позначається на їхній самооцінці, ускладнює процес самовираження та міжособистісного спілкування, що може спричинити соціально-психологічні труднощі [3, с. 82].

Особливості розвитку підлітків у сучасних умовах значною мірою визначаються впливом зовнішніх соціальних факторів. Одним із таких факторів є цифрове середовище. За спостереженнями О. Ключковської та С. Петренко, у XXI столітті соціальні мережі стали важливим простором самовираження молоді, де підлітки не лише спілкуються, а й конструюють

власний образ, експериментують з ідентичністю. Водночас віртуальне середовище створює додатковий соціальний тиск, який може негативно впливати на психологічний стан підлітків, спричиняти зниження самооцінки та емоційну нестабільність [2, с. 15–25].

Окрім цифровізації, значний вплив на розвиток підлітків мають воєнні події та соціальна нестабільність, що супроводжуються підвищеним рівнем тривожності, страху та невизначеності щодо майбутнього. Соціальна ізоляція, обмеження живого спілкування та психоемоційне перевантаження також негативно впливають на формування особистості підлітка, ускладнюючи процес соціалізації.

У зв'язку з цим профілактика соціально-психологічних проблем набуває особливого значення. Вона повинна бути спрямована не лише на подолання вже наявних труднощів, а й на попередження їх виникнення шляхом створення сприятливих умов для розвитку особистості.

Основними напрямками профілактичної роботи є розвиток емоційного інтелекту, формування навичок саморегуляції, розвиток комунікативної компетентності, підтримка позитивної самооцінки та формування стійкої ідентичності. Важливу роль відіграє також формування критичного ставлення до інформації, зокрема в умовах цифрового середовища.

Серед ефективних методів профілактичної роботи доцільно виокремити тренінгові заняття, інтерактивні форми навчання, групову роботу, індивідуальне консультування, а також використання арт-терапевтичних і психолого-педагогічних технологій, спрямованих на гармонійний розвиток особистості підлітка.

Особливе значення у профілактиці соціально-психологічних проблем мають сім'я та освітнє середовище. Сім'я забезпечує емоційну підтримку та формує базові моделі поведінки, тоді як освітній заклад створює умови для соціальної взаємодії, розвитку комунікативних навичок і формування соціального досвіду. Ефективна профілактика можлива лише за умови узгодженої взаємодії всіх учасників освітнього процесу.

Висновок. Отже, соціально-психологічні проблеми підлітків зумовлені взаємодією вікових особливостей розвитку та впливом сучасного соціального середовища. Підлітковий вік супроводжується формуванням ідентичності, розвитком самосвідомості та потребою у визнанні, що часто спричиняє емоційну нестабільність і труднощі у спілкуванні. Негативний вплив також мають цифрове середовище, соціальні мережі та соціальна нестабільність.

Профілактика цих проблем має бути комплексною та спрямованою на розвиток самопізнання, емоційної регуляції та комунікативних навичок.

Важливу роль відіграють сім'я та освітнє середовище, а ефективність профілактики забезпечується їхньою узгодженою взаємодією.

Список використаних джерел

1. Бандура А. Соціально-когнітивна теорія особистості. URL: <https://studfile.net/preview/5775971/page:11/>

2. Ключковська О. М., Петренко С. В. Вплив соціальних мереж на психологічний стан та самооцінку української молоді. // *Психологія сучасного суспільства*. 2020. Т. 12, № 3. С. 15-25.

3. Македонська Л. Особливості розвитку емоційного інтелекту в підлітковому віці : кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра спеціальності 053 «Психологія» / наук. кер. Н. О. Макаруч. Ізмаїл, 2024. 82 с.

Маргарита Оровець

соціальний педагог

*Комунального закладу «Балтський педагогічний фаховий коледж»,
м. Балта*

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У тезах розглянуто особливості соціально-педагогічної підтримки студентів педагогічного коледжу в умовах воєнного стану. Проаналізовано основні соціально-психологічні проблеми студентської молоді, зумовлені військовими подіями, зокрема підвищену тривожність, емоційне напруження та труднощі соціальної адаптації. Визначено основні напрями діяльності соціального педагога щодо забезпечення психосоціальної підтримки, соціального супроводу вразливих категорій студентів та формування безпечного освітнього середовища. Окреслено ефективні форми і методи соціально-педагогічної роботи, спрямовані на підвищення життєстійкості студентської молоді. Наголошено на важливості комплексного підходу до організації підтримки студентів у кризових умовах.

Ключові слова: *соціально-педагогічна підтримка, студенти педагогічного коледжу, воєнний стан, соціальний педагог, студентська молодь, психосоціальна допомога, освітнє середовище.*

Повномасштабна війна в Україні суттєво вплинула на всі сфери суспільного життя, зокрема й на систему освіти. Запровадження воєнного стану, вимушене переміщення населення, постійна небезпека ракетних